

Ur *Fjärde Internationalen* 2/77

Bo Bergman

Ledare, ledda och förledda

Introduktion

Organisationsformerna för ett revolutionärt parti diskuteras ständigt. Hur ska partidemokratin fungera, vilka beslutsformer bör tillämpas, vilka krav kan man ställa på partidisciplin, vilka rättigheter och skyldigheter bör partimedlemmarna ha osv. ?

Den traditionella modell som använts inom den revolutionära rörelsen kallas ”demokratisk centralism”. Vad innebär egentligen det? Många, särskilt inom bland borgare och socialdemokrater, men även inom delar av den revolutionära vänstern förkastar ”demokratiska centralismen” och pekar på hur den utvecklades i Stalins Sovjet och de ”kommuniststater” som uppkom efter 2:a världskriget (till stor del under sovjetiskt förmyndarskap). Vissa går t o m så långt att de menar att bolsjevikpartiets ”demokratiska centralism” var en huvudorsak till stalinismens seger.

Undertecknad menar att de som resonerar på det sättet kastar ut barnet med barnvattnet. Den ”demokratiska centralismen” är en mycket bra organisationsmodell om den tillämpas på rätt sätt. Idén med den ”demokratiska centralismen” är att kombinera ett stort mått av inre partidemokrati med ett effektivt agerande för att genomföra partiets beslut (centralism). Det finns dock *ingen* organisationsmodell som är immun mot urartning och det gäller även i detta fall. Man måste inse att demokratin och centralismen åtminstone delvis står i motsättning till varandra: Om demokratin drivs för långt – om man måste diskutera och rösta om allt eller där partimedlemmarna inte behöver bry sig om beslut som man inte gillar – blir partiet handlingsförlamat, medan en centralism som innebär att ledningen enväldigt fattar beslut och sedan använder partidisciplinära åtgärder för att genomdriva sina uppfattningar medför att partiet blir odemokratiskt (”byråkratisk centralism”).

För att den demokratiska centralismen ska fungera på rätt sätt måste det råda ett ”dialektiskt” förhållande mellan demokrati och centralism. Det finns en motsättning mellan dessa två sidor, relationerna mellan dessa är föränderliga (och måste så vara). Frågan gäller att hålla liv i denna motsättning, se till att inte den ena eller andra sidan tar över, utan att de två sidorna befruktar varandra.

I praktiken är det oundvikligt att relationerna mellan de två sidorna varierar (bl a beroende på den föränderliga verklighet som man arbetar i och som ställer olika krav), men det gäller att ständigt vara vaksam och motverka att den ena eller den andra sidan tar över. Detta är det verkliga problemet, som inte alltid är lätt att lösa, men som ändå är det enda sättet kunna skapa en effektiv och demokratisk revolutionär organisation. Det finns ingen annan organisationsmodell som är bättre.

Följande artikel diskuterar den demokratiska centralismen, dess innebörd, den kritik som riktats mot densamma, de avarter som gett den ett dåligt rykte (bl a stalinismen), hur man i praktiken kan hålla partidemokratin vid liv och motverka byråkratisk centralism m m.

Göteborg 3/2 2012

Martin F

*Partidisciplin och partidemokrati är två aspekter av det begrepp som alltid återkommer i en diskussion om det revolutionära partiet: **demokratisk centralism**. I följande artikel bryter författaren med vanan hos många kommunister att på ett svepande, smått' metafysiskt och nonchalant sätt diskutera innebörden i detta begrepp. Bo Bergman diskuterar i stället hur vi konkret kan och bör förhålla oss till partidemokratin. Han tar också upp den kritik som olika politiska strömningar riktat mot den demokratiska centralismen. Slutligen behandlar han i ett tredje avsnitt partidemokratins förhållande till partiets politiska utveckling och sociala sammansättning och i förhållande till den nödvändiga centrala partiapparaten.*

Splittringen av VPK är sedan en tid ett faktum. Än mer åldrade och otidsenliga har de gamla stalinisterna kring *Norrskensflamman* äntligen bildat ett eget parti. Kvar står ett VPK som hela tiden sökt lösa konflikten med organisatoriska medel och som ivrigt talar om demokrati och självständighet i tid och otid, men som inte tar de praktiska konsekvenserna av sitt prat: Bl a en definitiv brytning med de byråkratiserade syskonpartierna i Öst.

Splittringen har väckt allmän förtjusning i den borgerliga pressen. Nu när "partiträdet" fått ytterligare en gren, publiceras det åter med glädje i pressen. Splittring framstår därmed som kommunisters kännemärke, renlärighetsivern som dess orsak(och är det också i många fall). Några kommentatorer ser också ett annat viktigt skäl till splittringen: Oförmågan och oviljan hos respektive parti att organisera det interna livet på ett demokratiskt sätt. Ty om demokratin hade fungerat i dessa organisationer skulle de antagligen ha varit betydligt färre till antalet. Det finns helt enkelt inte tillräckligt många i grunden olika politiska vänster-politiska strategier för att i den nuvarande situationen motivera det existerande antalet "vänster"-organisationer. Varje ny partibildning medför bara att vänstern, som samlat begrepp för det som människor i allmänhet placerar till vänster om socialdemokratin, blir ännu mer förlöjligad och diskrediterad.

VPK:s splittring är ett av våra skäl för att ta upp partidemokratin, men inte det främsta. Den belyser dessutom bara ordentligt en aspekt av den interna demokratin: De reglerade eller oreglerade formerna för politisk debatt. Utifrån en diskussion om denna centrala aspekt vill vi gå vidare och mot bakgrund av det ganska "påträngande" sätt som demokratifrågan reses inom de revolutionära organisationerna i dagens Sverige försöka ta upp de viktigaste problemen. Våra kunskaper och erfarenheter hämtar vi i första hand från KAF – Kommunistiska Arbetarförbundet.

Vår syn på det parti som vi vill bygga har sin grund i en analys av den imperialistiska epok vi lever i och den aktualitet som den i historisk bemärkelse ger den socialistiska revolutionen. Vår partisyn är också avhängig den ideologiska, politiska, ekonomiska och sociala skiktning av lönearbetarna som det kapitalistiska samhället skapar. Det finns dock ingen anledning att i denna artikel gå in närmare på dessa problem, eftersom det oundvikligen leder till en omfattande diskussion om klassmedvetandets utveckling, och den diskussionen har vi fört många gånger förut. En bra genomgång finns i Ernest Mandels [Om leninismen](#) (Röda häften nr 10). Jag nöjer mig därför med att inledningsvis konstatera följande:

Vi bygger ett revolutionärt parti för att bidra till klasskampens utveckling, för att bredda och politisera den dagliga kampen såväl som den kamp då de kämpande massorna hotar den politiska makten i samhället. En revolution kan endast lyckas om den innebär ett samlat angrepp på det borgerliga samhället genom att arbetarklassen och andra kämpande grupper förmår ena sig i kamp och på ett samlat sätt utmana och ersätta de borgerliga maktinstitutionerna med sina egna maktorgan. Den revolutionära organisationens uppgift är att bidra till och hjälpa fram denna process av självorganisering kring en politik som reser frågan om makten i hela

samhället, ty utan en medveten strävan att centralisera arbetarklassens kamp till frågan om den politiska makten riskerar de olika massinitiativen och aktionerna bara att vinna tillfälliga segrar.

Genom en skolning i revolutionär teori, genom att kollektivt tillägna sig egna och andras erfarenheter av kamp, genom en social förankring inom viktiga samhällssektorer och politiskt avancerade grupper, genom ett program och en fungerande partidisciplin är det möjligt att skapa ett parti – ett avantgarde och förtruppssparti – som verkligen förmår se vilka problem den revolutionära kampen reser och hur de skall lösas. Huruvida partiet kommer att lyckas med sin uppgift och få ett gensvar för sina initiativ hos de kämpande massorna kan endast den framtida praktiken avgöra.

Ett revolutionärt parti som kan spela en roll i den revolutionära processen, och vars initiativ kanske t o m kan spela en avgörande roll för revolutionens utgång, växer inte fram med ett slag ”när det drar ihop sig”. Även om vi vet att en revolutionär organisation snabbt utvidgar sitt inflytande i en situation av omfattande sociala masstrider – organisationen måste ju skapas främst för att verka i sådana situationer – så måste vi börja bygga detta parti idag, i dagens kamp. Detta parti måste börja byggas av personer som är medvetna om den centrala roll som ett parti kan spela i en revolution och som är villiga att delta i en regelbunden revolutionär skolning och ett regelbundet politiskt arbete.

Det är utifrån dessa sammanfattade ståndpunkter som jag vill diskutera vad partibygget innebär idag, vilken syn vi måste ha på partidemokratien och hur vi kan möta de svårigheter som uppstår i en organisation som verkar med ovanstående perspektiv.

1. Den demokratiska centralismen – en obändig princip?

Den nödvändiga centralismen

Vi bygger inte en organisation som ett forum för politisk debatt. Sådana politiska föreningar – t ex utrikespolitiska föreningen – kan vara bra, men utgör odugliga instrument för handling och kamp. En revolutionär organisation har en annan funktion. Den strävar efter att utgöra ett instrument för den politiska kampen. Den måste därför ha förmågan att i givna ögonblick få sina medlemmar att handla enhetligt och samordnat, att få dem att samlat agitera och propagera för bestämda politiska uppfattningar och riktlinjer. Det må sedan handla om att på alla orter påskynda uppbygget av solidaritetskommittéer till stöd för en strejk eller att kring socialistiska krav föreslå en politisk och organisatorisk samordning av olika arbetarkommittéer, fackföreningar och rådsorgan.

För en organisation som ställer sig uppgiften att kunna fungera på detta sätt är det omöjligt och idealistiskt att förlita sig på medlemmarnas totala frivillighet i varje given situation, dvs att tro att varje medlem alltid har samma syn på vilka åtgärder som behövs. Istället krävs organisatoriska normer som gör det möjligt för hela organisationen att handla på ett enhetligt sätt, trots att olika medlemmar kan tycka att det inte är det bästa. Organisationen måste alltså fungera centralistiskt: Dvs en central, vald ledning måste få medlemmarnas förtroende att inom ramen för en av hela organisationen beslutad politisk inriktning, ge organisationen de uppgifter den anser nödvändiga och förvänta sig att medlemmarna genomför dem.

KAF är som många andra organisationer uppbyggt på ett sätt som ger dessa möjligheter. Dess organisatoriska struktur uppvisar den gängse pyramidformen. Medlemmarna väljer sina egna ledningar på varje nivå, för en cell, en lokalavdelning, för hela förbundet. Överordnade organ är suveräna i förhållande till lägre organ vad gäller vilken politik som organisationen skall

driva, men kan t ex naturligtvis inte avsätta demokratiskt valda ledningar på lägre nivåer. Kongressen, som representerar förbundets alla medlemmar, är högsta beslutande organ. Här läggs de politiska uppgifterna för den kommande perioden fast. En nationell ledning – Centralkommitté – väljs för att leda organisationens arbete mellan kongresserna. Den senare utser också dagligt, verkställande och ledande organ. (KAF:s stadgar återfinns i *Fjärde Internationalen* nr 2-3/1975.)

För att centralismen skall fungera och inte bara reduceras till en rad centrala uttalanden och föreslagna men ej utförda åtgärder, har varje medlem skyldighet att delta i organisationens arbete. En medlem har vad som med en gammal term brukar kallas ”arbetsplikt”.

Den är grundläggande för en revolutionär organisation, eftersom den dels tvingar varje medlem att ta ansvar för och lägga sig i organisationens politik, dels gör det möjligt att kontinuerligt uppskatta hur stora politiska resurser organisationen har att arbeta med. Det är också arbetsplikten och den speciella politiska medvetenhet som krävs för att delta i uppbygget av en sådan här organisation som med nödvändighet begränsar rekryteringen till organisationen, i synnerhet under normala kapitalistiska förhållanden då uppsplittringen och privatiseringen av samhället är stor, stressen i arbetslivet långt driven och då inga aktiva massorganisationer genom kamp söker motverka den kapitalistiska vardagens förtryck. Revolutionärerna har här gjort ett val: Det är de som är mest medvetna om att kapitalismen måste bekämpas genom uppbygget av en revolutionär organisation, eller som utifrån en socialistisk inställning har tid att delta i ett permanent organisationsarbete, som kommer att bli medlemmar.

En väsentlig och ständigt återkommande fråga är hur långt en organisation skall driva centralismen. Hur långt skall en organisation gå när det gäller att avkräva medlemmarna ett aktivt försvar av den förda politiken? Vi understryker att det handlar om politisk centralism, en centralisering kring politiska uppfattningar. Det handlar inte om centralisering och partidisciplin kring vetenskapsteoretiska, filosofiska och konstpolitiska föreställningar. Centraliseringen gäller politiska handlingslinjer. Allra mest avvisar vi en centralisering kring i första hand en organisationsform. Det senare medför en administrativ centralism, i vars förlängning vi återfinner den militära modellen med reflexmässig disciplin och lydnad, en modell som vi vill jaga ut ur huvudet på varje politiskt aktiv person. För att diskutera svaret på ovanstående fråga, måste vi göra en åtskillnad mellan handling och tanke, mellan politisk handling och politisk åsikt.

För att kunna fungera som en samordnad kraft som kollektivt beslutar om organisationens arbete, är det betydelsefullt att alla deltar i detta arbete. Kongressens beslutade målsättningar och inriktningar måste accepteras och så långt möjligt förverkligas av medlemmarna. Om ledningen beslutar att det skall ske på ett bestämt sätt, genom en serie handlingar (möten, initiativ till demonstrationer osv), är det viktigt att alla deltar i genomförandet av besluten. Detta för att alla med egna erfarenheter skall kunna delta i utvärderingen av den förda politiken, en *utvärdering*, utan vilken hela idén med politisk centralism egentligen förfelas (ett studium av KAF:s kongressresolutioner visar att det på denna punkt finns en allvarlig brist och att de alla tenderat till att nästan enbart behandla framtida uppgifter). Centrala direktiv från en ledning är dessutom ofta av övergripande karaktär och kräver ett politiskt självständigt agerande för att översättas till en politisk praktik på basplanet, på en skola eller arbetsplats. Detta ökar behovet av att alla deltar i tillämpningen av organisationens inriktning och möjliggör att problem och framgångar kan utvärderas på bästa möjliga sätt. Revolutionär teori prövas i praktiken.

Nu innebär emellertid inte en beslutad politik enbart bestämda politiska handlingar, som kan

utföras under tystnad eller med ogillande av den medlem som inte är överens med dem. Politiskt arbete är ofta identiskt med eller kräver en muntlig argumentation av den aktive. Och såvida inte ett förbund eller dess ledning beslutat annat (i speciella frågor), är det vanligt att förbundet kräver av sina medlemmar att förverkliga besluten, något som inte är särskilt svårt när det gäller förbundets strategiska målsättningar och inriktning. Det är ju oftast på g a dem som medlemmarna anslutit sig till förbundet. Problemen uppstår då en medlem inte alls är överens om en aktuell politisk åtgärd, och det samtidigt är viktigt för förbundet att så många som möjligt argumenterar för den. Att acceptera en lednings (eller majoritets) beslut när det samtidigt innebär att man inte behöver tycka som den är ofta inte så svårt. Men att ställas inför en situation, där man måste argumentera för en åtgärd, handling eller politisk linje som man över huvud taget inte omfattar, är vanligtvis motbjudande. En majoritet kan ju inte tvinga en person att tänka som den; både inom och utom organisationen måste den verka för att vinna stöd för sin politiska uppfattning på grundval av personlig övertygelse.

Även om en organisation formellt arbetar med partidisciplin bör den undvika att skapa ett klimat där medlemmar gör det till en vana att omedelbart argumentera för en politisk linje på ett sätt, som ger intryck av att de personligen står för den, utan att de verkligen gör det.

Denna papegojliknande praktik, som ordentligt sätts på prov när en organisation byter linje i en fråga (vilket den naturligtvis bör göra när den erfar att den aktuella linjen är felaktig), är inte bara skadlig för de medlemmar som utövar den – den skapar en cynisk och mekanisk inställning till politik. Den riskerar naturligtvis också att minska organisationens trovärdighet.

En revolutionär organisation måste skapa ett klimat som gör det möjligt för en aktivist att skilja på vad han eller hon själv har för uppfattning och vad som är organisationens beslutade linje (oftast sammanfaller de). Organisationen måste utveckla en praktik där medlemmen hela tiden är medveten om denna skillnad. I sista hand är det därför han eller hon själv som i kollektiva diskussioner med kamraterna i organisationen måste avgöra hur han eller hon skall förhålla sig när det gäller att propagera för förbundets linje i en given fråga. Att däremot föra fram en annan linje går naturligtvis inte utan organisationsledningens tillåtelse. En medlem som är direkt politisk motståndare till en bestämd åtgärd bör därför kunna få "befrielse" från att argumentera för den – argumentationen skulle säkert heller inte bli särskilt övertygande. Däremot bör en organisation kräva lojalitet när det just gäller bestämda typer av handlingar, t ex omröstning om den linje som förbundet stödjer i en fackförening, solidaritetskommitté osv.

Det viktiga för ett revolutionärt förbund är att hos varje medlem skapa en medvetenhet om att han eller hon ingår i ett kollektivt partisammanhang, och att det är inom ramen för en kollektiv och centraliserad praktik som det är möjligt att effektivt utvärdera, förbättra och utveckla politiska linjer och teorier. En sådan medvetenhet ger en god grund för att i handling sätta partiets politik före den egna åsikten i olika situationer och sakfrågor.

Den centralism som jag redogjort för skulle naturligtvis inte fungera om inte medlemmarna i en organisation har full frihet att utveckla sina åsikter inom organisationen, om inte värderingen av en organisations praktik skedde genom en fullständigt fri intern debatt (och kanske också i förbundets press). En revolutionär organisation kan förvisso inte utveckla sin interna demokrati som ett självändamål. *Demokratin inom partiet är inte ett mål i sig. Den skall vara funktionell i förhållande till klasskampen och bedömas utifrån organisationens förmåga att fungera i kampen, inte i förhållande till varje individuell medlems upplevelser i varje givet ögonblick.*

Samtidigt är det uppenbart att demokratin måste existera för att möjliggöra en centraliserad

och samordnad verksamhet. Utan en ständig kontakt med och kontroll från medlemmarna som befinner sig i daglig kontakt med förhållandena ute på arbetsplatserna och skolorna kommer ledningen aldrig kunna fatta beslut som bidrar till kampens utveckling. Utan självständighet och självförtroende hos medlemmarna kommer aldrig ledningens ofta generella beslut, att kunna översättas och tillämpas på ett verkningsfullt sätt ute i samhället.

Den nödvändiga demokratin

Det är fullkomligt idealistiskt att föreställa sig att en organisation med nationell spridning och ett arbete inom många olika områden skulle kunna bestå av medlemmar som i varje ögonblick hade samma uppfattning om de politiska uppgifterna, om vilken politisk linje som borde vara vägledande för verksamheten.

Organisationen består av medlemmar som har olika social bakgrund och förankring, finns på olika orter och med varierande framgång driver ett politiskt arbete i olika sociala miljöer. En grupp medlemmar som t ex i sitt arbete dagligen möter sekteristiska och håfulla sossebyråkrater tenderar naturligtvis att utbilda en annan syn på socialdemokratin än en grupp som på sin arbetsplats har ett visst samarbete med aktiva socialdemokrater – endast genom gemensamma diskussioner kan man utveckla en mer enhetlig inställning till socialdemokratin i organisationen. Snabba politiska scenväxlingar brukar också obarmhärtigt grusa illusionerna om att en politisk organisation utgörs av medlemmar som tycker och tänker lika. Då brukar i stället meningsskiljaktigheterna förstärkas – då är det än mer nödvändigt att den interna demokratin fungerar.

Lika idealistiskt är det att tro att en organisation av den typ vi skisserat skulle kunna dra med sig alla sina medlemmar i ett samordnat politiskt ingripande, utan att de medlemmar som inte är överens med organisationens aktuella politik vet att de har alla möjligheter att inom organisationen uttrycka sin avvikande uppfattning och inför kongresser fritt få bilda och organisera opinioner för sina åsikter. En medlem som inte stödjer organisationens aktuella linje i en given fråga tenderar naturligtvis både att vilja utföra den halvhjärtat och, inte minst, föra fram en dålig argumentation för den. Viljan att beslutsamt genomföra linjen, trots en avvikande uppfattning, är emellertid direkt avhängig vetskapen om möjligheterna att fritt få föra fram de egna åsikterna och värdera majoritetens linje. Därför är den interna demokratin nödvändig.

Medlemsdemokratin i en revolutionär organisation kan inte bara inskränka sig till Allmänna önskemål och förhoppningar, uttryckta i stadgars allmänna fraser, något som kännetecknar t ex VPK, SKP och KFML(r). Deras stadgar garanterar medlemmars val av ledningar, men tillsammans med uttryckta eller underförstådda förbud mot organiserade oppositioner förpliktigar de till väldigt lite. Tvärtom, de möjliggör en fullständig byråkratisk praktik av ledningarna – och det är precis det som också brukar ske när oppositioner börjar växa fram.

Tendensfrihet

En revolutionär organisation måste i sina stadgar precisera innebörden i den interna politiska åsiktsfriheten. Ett centralt begrepp i detta sammanhang är *tendens- och fraktionsfrihet*. Varje politisk åsiktsriktning inom organisationen måste fritt få bygga upp en opinion för sina idéer, för att t ex inför en kongress organisera upp sina anhängare i en tendens. Om en sådan tendens är av en viss minimal storlek (här måste vi sätta gränsen lågt) måste den på förbundets bekostnad få utveckla sina ståndpunkter för förbundets alla medlemmar, och då inte bara genom utrymme i internbulletiner, som ju är öppna för alla, utan genom att få rätt till planerade inledningar på diskussionsmöten, att få stöd för att sända egna representanter till

dessa möten osv. Att som opposition bilda en fraktion inom organisationen är att gå ett steg längre. Därigenom skapar man på sätt och vis en organisation inom organisationen, en ”organisation” som då naturligtvis också måste ta ansvar för sina anhängares göranden och låtanden.

Ändå är det mot bakgrund av dessa rättigheter som vi mest effektivt kan klargöra politiska meningsskiljaktigheter: de bygger på den uppfattningen att det är naturligt, nödvändigt och fruktbart att politiska idéer får utvecklas i ett klimat av fri opinionsbildning, i ett klimat där spirande kritik uppmuntras till att formulera sig i politiska linjer, som innebär något konkret för det politiska arbetet.

Om en organisation eventuellt står inför att splittras vill vi så långt det är möjligt garantera att det sker efter klargörande debatter kring de särskiljande frågorna. Ty endast efter en sådan debatt mellan två politiska plattformar och två i grunden olika inriktningar kommer också alla utanför organisationen ha en möjlighet att politiskt förstå splittringen. Endast ett sådant tillvägagångssätt, säkrat genom tendensfriheten, är *funktionellt i förhållande till arbetarklassen* och kämpande grupper utanför partiet. Det sätter politiken främst och försöker reducera kampen om stencilapparater och personlig gunst till ett minimum.

I byråkratiserade organisationer är proceduren ofta den omvända: Där förbereds splittringen i hemlighet, lås till partilokaler byts ut, stencilapparater försvinner, ägokontrakt skrivs om och först sedan splittringen är ett faktum tar den givetvis påbörjade politiska processen verkligen fart; då formuleras alla de grundläggande politiska skillnaderna helt tydligt. KFML:s splittring 1970 var ett bra exempel, och VPK:s lär bli det.

Tendensfriheten, och tendensers skyldigheter, måste preciseras ytterligare. Vit ex val av delegater till förbundskongresser menar vi att delegaternas sammansättning så långt det är möjligt skall spegla de olika politiska åsiktsriktningar som finns ute i organisationen *proportionellt*. Om det därför på en ort finns en minoritetstendens som inte stöds av tillräckligt många medlemmar för att erhålla en delegat, får tendenserna nationellt tillgodoräkna sig rösterna från dessa medlemmar som en rest vid valen på övriga orter. Det är också nödvändigt att stadga om minoritetsriktningars eller -tendensers rätt till proportionell representation i ledande organ av typ Centralkommittén. Motivet för detta har redan antytts: En minoritet och dess anhängare kommer att fungera mer politiskt effektivt i förhållande till hela organisationen om den får ta del av ansvaret för organisationens ledning och ständigt tvingas precisera sina ståndpunkter i förhållande till majoriteten. Allt detta har varit praxis inom de flesta av Fjärde Internationals sektioner och framställs också i olika formuleringar i dess stadgar. Om organisationens kongress eller ledning inte beslutar annat är medlemmar i tendenser och fraktioner naturligtvis underställda samma disciplin som alla andra medlemmar. Det vanliga är också att tendenser upplöser sig efter kongresser.

En organisation och dess ledning måste naturligtvis ha full frihet att besluta om vilken debatt som skall föras internt och offentligt. I den debatt som förs i en organisations utåtriktade press är det dock ofta inte svårt att spåra de olika åsiktsriktningar som finns inom organisationen. När det gäller politiska frågor av allmänt intresse utanför organisationens sympatisörkrets finns det ofta heller ingen anledning att bara föra debatterna internt. I t ex de debatter som nyligen förts i KAF:s press om första-maj-demonstrationerna (i *Internationalen*) och om SAP och Meidnerfonderna (i *Fjärde Internationalen*) – kan varje läsare också lätt sluta sig till vilka olika politiska uppfattningar (i vissa fall tendenser) som finns representerade inom KAF.

Tendensfriheten inom en organisation kan naturligtvis tillämpas på ett bättre eller sämre sätt.

En vald ledning har t ex alltid ett visst utrymme att själv reglera tendensdebatt och tendensbildning. Därigenom kan den skapa fördelar för den egna tendensen (den sitter ju dessutom på den bästa informationen). Genom att hänvisa till förbundets ekonomi kan den t ex försöka förhindra en minoritet, som är relativt stark på ett par orter, att under en kongressperiod resa runt till alla organisationens avdelningar (därmed riskerar den naturligtvis att på kongressen diskrediteras för sina åtgärder). Vid tillsättning av icke politiskt valda tjänster på förbundets tidning, i den ekonomiska förvaltningen o s v kan den favorisera kamrater med okontroversiella åsikter (en kongress kan och bör reglera villkoren för rekrytering till denna typ av uppgifter).

Svårare kan det då vara att avväga om och när en tendensbildning bör ske – varje resolutionsförslag eller åsiktsdeklaration behöver ju inte leda till att en organiserad tendens bildas. En för snabbt framdriven tendensbildning kan nämligen skapa en problematisk utveckling: redan i diskussionsperiodens inledning grupperar sig många medlemmar kring olika tendensplattformar, viktiga politiska diskussioner förs enbart inom tendenserna och övriga medlemmar känner ett tvång att alltför snabbt ta ställning mellan tendenserna.

Tendensfriheten kan naturligtvis också användas av en minoritet på ett sätt som inte befrämjar organisationens politiska utveckling. Det kan då t ex gälla en minoritet som redan från början är fientlig mot organisationen och egentligen utgör en fraktion för en annan organisation (den behöver ju inte precis kalla sig KFMLr-tendensen, utan kan nöja sig med namnet Marxist- eller Bolsjeviktendensen, för att därmed antyda att enbart den står för marxismen eller bolsjevismen). Den kan utnyttja tendensrättigheterna till att i alla möjliga och omöjliga sammanhang resa debatten kring de särskiljande frågorna just den anser viktiga. I sista hand kan naturligtvis en kongress ta ställning till en sådan ”icke-seriös” tendens, d v s icke partiloyal tendens (med 2/3-majoritet kan en KAF-kongress t ex utesluta en minoritet utan att sätta sig över existerande stadgar).

Den demokratiska centralismen

För att centralismen i en revolutionär organisation inte skall vara administrativ och enbart ett uttryck för ledningens vilja, utan förankras i hela organisationens sätt att arbeta krävs alltså en reell intern demokrati. Principen för den organisering vi tillämpar – intern demokrati med partidisciplin, valda ledningars auktoritet o s v – brukar benämnas demokratisk centralism.

Medvetenheten om centralismens nödvändighet i det politiska handlandet är grundläggande i en revolutionär organisation. Men den kan inte endast skapas genom påbud och stadgar. Den måste utvecklas och befästas genom en praktik, genom att organisationen i sitt arbete förmår förverkliga ”båda sidor” av den demokratiska centralismen.

Tillämpningen av den demokratiska centralismen är den enda praktik som har en möjlighet att förena behovet av en centraliserad politisk verksamhet med det naturliga behovet av fullständig intellektuell frihet, som tillåter varje medlem att så självständigt som möjligt förankra sin politiska åskådning i sig själv och andra, samtidigt som han/hon deltar i och underordnar sig en centraliserad kollektiv praktik.

Ett revolutionärt parti måste idag (vi skulle säga annorlunda i ett demokratiskt socialistiskt samhälle) verka enligt den demokratiska centralismen oberoende av samhällsförändringar. Tillämpningen av den måste emellertid anpassas till sådana förändringar. Ofta kan det t ex tyckas förståeligt att en kraftig samhällelig repression får rättfärdiga inskränkningar i medlemsdemokratin: Kongresser uppskjuts, ledningen blir ett centrum som reproducerar sig själv osv. De organisatoriska åtgärder som vidtas av en organisation som utsätts för repression bör

emellertid vara de direkt motsatta: Noggranna säkerhetsåtgärder och rutiner bör utarbetas, för att trots en eventuell illegal existens möjliggöra demokratiska diskussioner och val av ledningar inom organisationen. Vikten av detta demonstrerade t ex Fjärde Internationalens spanska sektion genom att under Franco-diktaturen uppåda stora ansträngningar för att genomföra diskussioner och beslut som aktiverade alla medlemmar – eftersom varje liten folksamling var farlig utvecklade man t ex ett noggrant och tidsödande system med delegatsval på många olika nivåer (celler, stads- och regionsnivå).

En situation av snabba politiska scenväxlingar bör naturligtvis leda till t ex tätare kongresser. Ett slående exempel på stelbenthet utgör här det chilenska MIR, som inte hade en enda kongress under Allenderperiodens tre år (dess sista kongress hölls dessutom 2 år innan Allenderegeringen).

Demokratisk centralism är ett begrepp som funnits i den kommunistiska rörelsen sedan seklets första årtionden. Dess tillämpning i de traditionella kommunistpartierna har dock alltid medfört en förstärkning av centralismen och en försvagning av partidemokratin. Alltifrån 20-talet har alla partier knutna till Moskva, och senare också Peking, arbetat efter mycket byråkratiska organisationsprinciper. Sin höjdpunkt nådde centralismen under den tredje Internationalens degenerationsperiod (från 20-talets mitt till upplösningen 1943) då det centrala exekutivet i Moskva intervenerade fullkomligt diktatoriskt i de olika nationella sektionerna.

Tendens- och fraktionsfriheten är den avgrund som skiljer Fjärde Internationalens organisationsformer från stalinismens och maoismens. Även de flesta anti-stalinistiska och centriska organisationer som växt fram i dagens klasskamp saknar försök att konkret ta upp dessa fri- och rättigheter i sina stadgar (ett svenskt exempel är Förbundet Kommunist). Tendensfrihet är slutligen det krav som radikala oppositioner inom de byråkratiserade kommunistpartierna brukar sätta främst i sin kamp för att skapa kämpande partier.

Partiet och arbetarklassens självstyre

I den revolutionära organisationen är inte medlemsdemokratin ett självändamål: Den skall vara funktionell i förhållande till klasskampen. Annorlunda måste det naturligtvis förhålla sig i samhället i stort, i synnerhet i ett samhälle där det arbetande folket har makten och genom sina egna maktorgan demokratiskt fattar beslut om produktionens inriktning. Arbetardemokratin blir där förvisso ett instrument för rationell planhushållning. Centrala beslut i samhället beträffande tunga investeringar, utrikespolitik, normer för stadsplanering osv förutsätter en demokratisk beslutsprocess för att kunna genomföras på ett bra sätt. Men samtidigt kan inte demokratin, speciellt inte de politiska fri- och rättigheterna, enbart betraktas på detta funktionella sätt – den utgör ett mål och värde i sig.

Det sätt på vilket vi vill att makten i en arbetarstat organiseras bygger på rådssocialismens idéer, på kampen för att det arbetande folket självt utövar makten genom egna, valda organ – arbetarråd. Inom ramen för detta rådssystem skall inte något parti ges några speciella privilegier eller lagstadgade förmåner i förhållande till andra partier. Vi avvisar varje form av enpartisystem och kämpar för fullständig yttrande- tryck- och organisationsfrihet för alla som arbetar. Ty just makten över produktionsmedlen och de stora massmediaapparaterna gör det möjligt för det arbetande folket att på ett grundläggande sätt förverkliga dessa demokratiska fri- och rättigheter. I ett sådant sammanhang kan den revolutionära politiken endast vinna inflytande i konkurrens med andra politiska strömningar och i kraft av det gensvar den får hos massorna.

Att som stalinismens förkämpar överföra partiets organisationsformer, den demokratiska

centralismen, till samhällslivet är därför fullkomligt främmande för oss. Dels är ett parti uttryck för en Kollektiv centralisering kring bestämda *politiska* uppfattningar, och att tillämpa en likartad centralism inom områden som t ex vetenskap, konst och samlevnadsformer är inte bara groteskt, utan skulle vara förödande för all mänsklig och kulturell utveckling. Dels vill vi skapa ett samhälle där alla dagligen tar ansvar för samhällets skötsel. Om denna målsättning förverkligas innebär den inte bara att *politik* inte längre är något avskilt från människors vardagliga liv. Den innebär också att den politiskt och historiskt motiverade grunden för ett leninistiskt parti definitivt dras undan.

2. Slapphet, diktatur, elitism – kritikerna talar

Många politiska riktningar är kritiska till vår syn på partidemokratien. De är det både utifrån ett annat sätt att tillämpa den demokratiska centralismen och ett totalt förkastande av den. En redogörelse för deras kritik ger en klarare bild av vad som behandlas i första avsnittet.

Den mao–stalinistiska varianten

Maoistiska och stalinistiska organisationer bekänner sig oftast till den demokratiska centralismen. För dem är den dock enbart en traditionell organisatorisk formel som innebär att majoritetens och de valda ledningarnas auktoritet måste erkännas. Tendens- och fraktionsfrihet, d v s fri opinionsbildning, är däremot tabu. Deras kritik av vår tillämpning av den demokratiska centralismen vilar dels på försök till ett praktiskt, förnuftsmässigt resonemang, dels på ett förment filosofiskt och vetenskapligt resonemang som inte har annat än en ren ideologisk funktion.

Att tillåta tendenser och fraktioner gör partiet ineffektivt, menar t ex många VPK:are. Att stimulera oppositionella opinioner till att formulera sig politiskt försinkar det politiska arbetet, leder till för mycket diskussion och förhindrar partiet att uppträda enat. Det ligger en del i denna kritik, *men bara* om man med tendensfrihet menar en ultrademokratisk syn som vill att tendenser alltid skall existera, att diskussions- och kongressperioder inte skall regleras vad gäller diskussionsfrågor, tidsramar och så vidare. Om det senare emellertid sker kan förhållandet bli precis det motsatta – organisationen fungerar mycket bättre. Här har t ex VPK skapat en katastrofal praktik, och partiet har nu genomgått en splittring, *utan* att en enda av de politiska meningsskiljaktigheterna – synen på Sovjet, den fackliga kampen, kvinnokampen, kärnkraften – diskuterats systematiskt inom organisationen. Något sådant händer bara i ett byråkratiserat parti.

Den andra utgångspunkten för kritiken – den ideologiska – är oerhört konstlad. Den utgår från föreställningen att det egentligen bara finns en riktig linje och lösning på varje politisk fråga. Och inte bara det: det finns bara en proletär linje. Alla andra linjer bedöms därför som borgerliga eller småborgerliga. Denna inställning utgör ett vanligt ideologiskt instrument i en partilednings arsenal för att bekämpa oppositionella. Varje gång SKP:s, KFMLr:s eller det kinesiska kommunistpartiets ledning finner en sådan ”borgerlig” och ”revisionistisk”, ”kapitalistfarar”-grupp är vi emellertid lika förundrande: hur har egentligen dessa förrädare, dessa smutsigaste av alla hundar, kunnat inneha så höga poster i så många år utan att deras ”sanna” natur upptäckts?

Eftersom endast hemlig fraktionsverksamhet är möjlig i den här typen av organisationer skapar därför varje oppositionell grupp genast ett osunt klimat i organisationen – gissningar, förtal, misstänksamhet o s v blir dagliga inslag. Olika organisationer har olika sätt att möta dessa situationer. KFMLr har t ex alltid haft en benägenhet att snabbt utesluta medlemmar

bara för deras avvikande åsikters skull, medan det mycket mer lösliga VPK tenderar att tillåta oppositionella grupper verka tills förhållandena blir organisatoriskt ohållbara och en separat organisation existerar inom organisationen utan att på något sätt vara erkänd som sådan.

Förbudet mot tendenser utlöser dessutom en motsatt strävan (ofta mycket energisk) till enighet. Även om partipiskan inte klatschar är trycket på den enskilde medlemmen att offra sin tvekan till förmån för den fullständiga enigheten ofta mycket hårt (ett likartat tryck på medlemmarna att under en tendenskamp ta ställning kan naturligtvis förekomma). Beslutsprotokoll från kongresser brukar här tala sitt tydliga språk, speciellt när vi kan se resultaten från omröstningen i varje fråga: För 127, mot 0 nedlagda 0.

Och finns det trots allt en oenighet i de stalinistiska organisationerna så annonserar den med största säkerhet en framtida splittring (se t ex SKP). Man kan fråga sig var partimedlemmarnas självständighet tar vägen i ett sådant klimat.

Socialdemokratiskt förmynderi

Socialdemokratins kritik av kommunisters sätt att organisera sig innehåller många aspekter. En av angreppspunkterna hänger samman med SAP:s karaktär av reformistiskt massparti, av ett parti som vem som helst kan vinna medlemskap i och t o m kollektivanslutats till utan att det innebär några andra skyldigheter än att eventuellt betala en fastställd medlemsavgift. Socialdemokraterna bygger inte ett parti för revolutionär aktion och samordnad kamp, utan för att skapa ett politiskt och materiellt stöd för de valda eller utsedda representanternas politiska arbete i parlamentariska församlingar och föreningsstyrelser. Det är därför konsekvent att de vänder sig mot den demokratiska centralismen och den arbetsplikt som den medför. Ett villkor för demokratin är ju enligt oss att varje medlem deltar i organisationens arbete. Frånvaron av sådan arbetsplikt, t ex i SAP, men också i många andra organisationer, skapar ofta allvarliga problem vad gäller demokratin, antingen på så sätt att för få medlemmar är närvarande när viktiga beslut skall fattas eller att medlemmar som varit passiva länge plötsligt dyker upp på ett möte för att delta i beslutsfattandet om frågor de inte arbetat kring (i det senare fallet brukar de ofta mobiliseras av någon energisk falang som vill driva igenom sina beslut). SAP:s frånvaro av partidisciplin är som vi vet inte en garanti för partidemokrati. Medlemspassiviteten och funktionärernas indragande i kommunala och statliga ansvarigheter har tvärtom lagt grunden för en byråkrati som är mycket mer svåråtkomlig än i en organisation som kräver aktivt arbete av sina medlemmar. Socialdemokratins skryt om medlemsdemokratin och medlemmars möjligheter att fritt bilda opinioner får också sina törnar ibland. Den uteslutning för trotskism som nyligen drabbade en grupp SSU-kamrater visar att det finns mycket snäva gränser för dem som vill organisera oppositioner inom de socialdemokratiska organisationerna.

Ett av socialdemokraternas favoritbegrepp i arsenalen mot den revolutionära vänstern är begreppet "elitparti". "Elitism", det är vad som främst kännetecknar vänstern, menar de, och med det vill de beteckna både organisationernas försök att rekrytera politiskt avancerade militanter – en elit – och deras ständiga "mästrande och allvetande" utvärdering av arbetarnas kamp. Åtminstone vad gäller det sistnämnda håller vi med om att den nya vänstern tidigare gjorde sig skyldiga till många "överslag". Idag är dock denna kritik inte berättigad.

Vi använder inte begreppet elitparti. Det är nämligen inte detsamma som det avantgardeparti som vi vill skapa. Ett elitparti är ett parti som uteslutande söker samla en elit av personer i social, kulturell och politisk bemärkelse, därför att det självt gör anspråk på att besätta statsmakten, på att bli ett statsbärande parti. För vårt partis del har vi redan avvisat dessa

ambitioner. Byråkratiska kommunistpartier med rötter i den stalinistiska traditionen gör det däremot sällan och uppvisar ofta i olika avseenden elitistiska målsättningar. En del mao-stalinistiska partier tror t ex att bara de läst den marxist-leninistiska läxan kan de också utan ytterligare kunskap uttala sig om vad som är bra och riktigt inom andra områden, t ex konst och vetenskap. Dessa elitistiska anspråk har många gånger givit katastrofala resultat. Ett annat exempel på elitism är försöken att reglera medlemmars levnadssätt och vanor efter uppsatta, ofta moraliska ideal. KFMLr:s syn på homosexuella är här det senaste och mest skrämmande svenska exemplet – en homosexuell kan inte vara en god kommunist, heter det i deras press.

Avantgardepartiet kan enbart ha politiska kriterier för sin medlemsanslutning, och dessa måste vara icke-elitiska (i undantagsfall kan det finnas skäl att avvisa kamrater med speciella sociala problem, narkotikaberoende t ex, och då främst av säkerhetsmässiga skäl).

Dvs, varje person som sympatiserar med partiet och är beredd att verka för partiets program och under dess disciplin skall kunna bli medlem. Även om partiet naturligtvis försöker organisera de politiskt mest medvetna aktivisterna och strävar efter att vinna en medlemsförankring inom arbetarklassen utesluter detta inte någon som är beredd att uppfylla ovanstående villkor. Socialdemokraternas prat om elitparti är därför falskt och enbart ett sätt att inför opinionen förknippa den revolutionära vänstern med de byråkratiska ambitionerna som vi ovan avvisat, och som vi dagligen avvisar genom vårt politiska arbete. Snarare är det ju så att det är SAP som fungerar som ett elitistiskt parti. Den teknokratiska eliten har idag en ganska framskjuten plats i partiapparaten, och SAP-ledningens förmyndaraktiga fördömanden av strejker och aktioner på basnivå är välkända.

Anarkismens idealism

Den anarkistiska och syndikalistiska kritiken av den partimodell vi beskrivit utgör dels en kritik av leninismen (och dess syn på klassmedvetandet), dels ett fördömande av den demokratiska centralismen. Utan att gå in på den leninistiska teorin – som för oss är en central politisk grundval – kan vi här ändå på ett meningsfullt sätt ta upp några väsentliga aspekter av de ”frihetliga socialisternas” kritik. Den första aspekten rör själva organisationsstrukturen, den andra den revolutionära organisationens förhållande till makten i den arbetarstat vi kämpar för.

I det förra fallet riktar sig kritiken mot centralismen i vår partimodell. Partidisciplinen deformerar medlemmarna, menar våra meningsmotståndare, och just genom att medlemmarna blir osjälvständiga och bundna av ledningens auktoritet förlorar också organisationen sin effektivitet. Vi har tidigare visat på nödvändigheten av centralismen och menar att de problem om demokrati kontra byråkrati som kritiken här reser inte kan ges någon absolut, evigt giltig organisatorisk lösning (se också avsnitt III). Det är däremot väldigt lätt att peka på hur nästan varje anarkistiskt och syndikalistiskt inriktad organisation som enbart byggts på fullständigt frivillig medlemssamordning utan några enhetliga, centraliserade normer snabbt utvecklats till ganska oenhetliga grupper i det praktiska arbetet, ofta med omfattande passivitet eller klickbildningar och en slags informell byråkrati som följd. Det är inte heller konstigt att de ”frihetliga socialisterna” ännu inte med hundra års erfarenhet lyckats utveckla en organisationsteori som gjort att de kunnat spela en aktiv roll i klasskampen i olika länder. Deras idéer om frihetlig socialism och självstyre har spelat och spelar en ovärderlig roll i den revolutionära rörelsens ideologiska utveckling. Men när det gäller konkret organisering och kamp är de renläriga idealister, som oftast hamnar utanför kampen (se t ex SAC i Sverige).

En annan sida av den ”anarko-syndikalistiska” kritiken insisterar på att den organisationsform

som vi förespråkar för partiet hänger samman med och egentligen är utgångspunkten för den ”institutionella” struktur som vi rekommenderar för det socialistiska samhället. I sin bok ”Socialismen som självstyre” ägnar Kaj Håkansson många avsnitt och Lenin- och Trotskij-citat till att visa att leninisternas parti- och statsmodell ”utgör former med samma struktur och bygger på samma grundtankar” (sid 281). I själva verket är det den stalinistiska parti- och statssynen han polemiserar emot, där parti- och statsledning utgör en identisk enhet. Som vi redan skrivit är vi helt emot en sådan modell och tar dagligen i propaganda och praktik avstånd från den (lika mycket som vi tar avstånd från innebörden i de Trotskij-citat Håkansson anför på t ex sid 303-304 och sid 310-311). Vi hävdar också, och Håkansson lyckas inte visa motsatsen, att en partiorganisering av vårt slag automatiskt skulle leda till en bestämd syn och praktik (byråkratisk) vad gäller uppbygget av arbetarstatens maktorgan. Att det är nödvändigt att göra en klar åtskillnad mellan stat och partier har den trotskistiska strömningen ansett sedan den skapades. Endast i frågan om de demokratiska fri- och rättigheterna i arbetarstaterna har det skett en ”glidning” hos Fjärde Internationals representanter på senare år. Jämför t ex hur trotskisten Ernest Mandel skrev för några år sedan i [Arbetarkontroll, arbetarråd, arbetarstyre](#) (Halmstad 1971):

”Rådsdemokratin förutsätter att varje grupp av arbetare som respekterar den socialistiska legaliteten har fritt tillträde till massmedia” (sid 36) –

med hur han formulerar sig idag i [Från klassamhälle till kommunism](#) (Stockholm 1976, sid 89):

”Arbetarstaten är mer demokratisk än en stat uppbyggd på parlamentarisk demokrati, i samma utsträckning som den skapar den materiella basen för att alla skall kunna utnyttja de demokratiska friheterna. Tryckerier, radio- och TV-stationer och mötessalar blir kollektiv egendom, och ställs till förfogande för varje arbetargrupp som kräver det. Arbetarråden försvarar envist rätten att skapa olika politiska organisationer (inklusive oppositionella)...”

Vi skulle kunna fylla i med följande: Dvs oppositionella gentemot arbetarråden, arbetarstatens maktorgan, och därför icke överens med *den socialistiska legaliteten*. Denna ”glidning” över till en kamp för fullständig yttrande- och organisationsfrihet i arbetarstaten är naturligtvis en betydande förändring (se också en helt ny artikel av Mandel i *New Left Review* nr 100, sid 120-123 och jämför med den ”gamla” uppfattningen uttryckt i Bo Bergman: ”Den socialism vi kämpar för”, RMF-press 1974, sid 50-53). Den är en nödvändig utveckling, som också gör att den anarko-syndikalistiska kritiken mot oss känns ännu mer avlägsen och bunden vid historiens stalinistiska spöken.

3. De otillräckliga stadgarna

En revolutionär organisation är inte sig själv nog: Den existerar inte i ett socialt tomrum. En organisation med än så väl utformade stadgar och tillämpad tendensfrihet kan därför aldrig garantera en levande intern demokrati. Den senare är i högsta grad beroende av hur förhållandet mellan ledningar och medlemmar utvecklas i praktiken och hur detta förhållande påverkas av den politiska och sociala situation organisationen verkar i. I en liten ideologisk grupp utan ansvar för ett politiskt arbete utanför gruppen själv, behöver problemen inte bli så stora: Demokratin kan ganska lätt upprätthållas genom att hela gruppen ofta kan träffas på samma tid och plats och besluta om allt som gruppen företar sig. I en sådan grupp ställs egentligen aldrig förhållandet mellan demokrati och politisk centralism på prov. Det är först när en organisation börjar få ett inflytande i olika sociala miljöer och rörelser som problemen uppstår och en verklig medvetenhet om beslutsformerna blir nödvändig.

Trots sin ringa storlek gäller detta idag för en organisation som KAF, liksom för FK, SKP och KFML(r). I det följande skall vi ta upp de utvecklingstendenser som påverkar en organisation som KAF och som skapar problem när det gäller att upprätthålla en aktiv medlemsdemokrati.

Ökat politiskt inflytande

Idag bedriver t ex en stor del av KAF:s medlemmar ett fackligt arbete eller en aktivitet i olika rörelser och solidaritetsorganisationer. Det ansvar de har där minskar deras tid och möjligheter att delta i alla de diskussioner som reses i förbundet. Det mest angelägna för dem tenderar att bli det ”egna” arbetet, speciellt i en politisk situation då den politiska aktiviteten i samhället är uppsplittrad och inte samlat reser några brännande frågor. Det finns naturligtvis ingen möjlighet att varje medlem känner till och tar ansvar för vad ett förbunds alla övriga medlemmar gör i varje taktisk fråga – huvudinriktningen inom varje område är det som kan diskuteras och beslutas i hela förbundet. Risker är emellertid att diskussioner som berör förbundet i sin helhet, men som inte har en omedelbar praktisk betydelse för det egna dagliga politiska arbetet, ändå inte får full uppmärksamhet av förbundets alla medlemmar p g a tidsbrist eller en upplevelse av att frågan inte är aktuell. Om sådana tendenser förstärks och medlemmarna i allt mindre grad engagerar sig i organisationens helhetspolitik kan vi se inledningen till en upplösning av en fungerande demokratisk centralism. Organisationens ledningar och mest aktiva medlemmar utformar politiska linjer i olika frågor som de för ut i centralt propagandamaterial (press, flygblad osv). Men eftersom frågorna inte är tillräckligt diskuterade förs de heller inte ut av medlemmarna i en aktiv propaganda och muntlig agitation. En del av förbundets politik börjar på så sätt existera skild från medlemmarnas dagliga politiska praktik. Resultat: En mer ineffektiv organisation, tilltagande passivitet hos medlemmar som inte känner sig delaktiga osv. Alla nya vänsterorganisationer erfar idag med olika styrka tendenser av det här slaget. De beror delvis på det politiska klimatet i samhället och på den förändrade radikaliseringsprocessen, som gjort det helt nödvändigt för varje organisation med kommunistiska anspråk att vända sitt arbete mot arbetsplatserna. Därmed har vänsterorganisationer, som tidigare baserat sig på en student- och ungdomsradikalisering, tvingats till ett arbete inom samhällsområden där helt andra politiska styrkeförhållanden och sociala kontakter existerar än vad som var fallet i den starkt politiserade student- och skolmiljön. Att detta idag fått följder för de tidigt rekryterade medlemmarnas politiska engagemang är inte förvånande.

Men dessa tendenser har också förstärkts av de olika organisationernas politik och uppbyggnad. SKP:s och KFML(r):s byråkratiska strukturer och triumfatoriska politik har under åren gjort dem ansvariga för en ganska omfattande passivering och demoralisering av aktivister, vilken varit som störst i de brytningsprocesser ”på liv och död” som organisationerna slitits sönder av. Ungefär likartat resultat fick FK:s ideologiskt motiverade proletariseringkampanjer (varje medlem skulle ut i industrin) när de samtidigt kombinerades med en omöjlig anti-facklig politik. Hos KAF har väl alla dessa aspekter kommit till uttryck tid- och punktvis, men utan att tillnärmelsevis slå igenom på det sätt som skett i andra organisationer.

Svaret på en situation som ovanstående måste bli att en revolutionär organisation i takt med sitt ökade inflytande måste lägga ner allt större ansträngningar för att upprätthålla demokratin och garantera rutiner som ger alla medlemmar möjlighet att aktivt delta i förbundsdebatterna. Det är också här ett förbunds ledning aldrig kan ta på sig ett tillräckligt stort ansvar. Ta t ex en kongressdebatts genomförande. En ledning kan inte bara öppna en sådan debatt med ”ett varsegod och fritt fram för allt som känns angeläget för varje medlem”. I dagens situation i t

ex KAF skulle vi få en mängd olika förslag kring en mängd olika frågor i en mängd intern-bulletiner. Hur skulle en facklig militant ha en rimlig – och i grunden en *demokratisk* – chans att ta ställning i detta flöde av material. Skulle han eller hon avsäga sig sitt ansvar i fackföreningen för några månader?

Den politiska ledningens uppgift är här svår, men ändå precis: genom ett eget material, en egen resolution, måste den föreslå vilka problem som kongressen ska lösa (och hur), – utifrån den kan diskussionerna ta sats, för att utvecklas till förbättringar och alternativförslag. Ledningen – Centralkommittén – måste också fastlägga en tidsplan för diskussionsbulletiner, olika sammandragningar, vissa lokala och regionala kaderskolor och själva kongressen, bestämma en gräns för varje inläggs omfattning, avgöra vilka frågor som kan diskuteras offentligt i förbundets press, osv. Den måste på ett pedagogiskt sätt försöka dra fram de verkliga motsättningarna mellan olika förslag och tendenser (som borde göra sammalunda) Några garantier för att den här typen av ansträngningar fungerar pedagogiskt finns naturligtvis inte, eftersom utgångspunkten obönhörligen måste vara att varje medlem har sin fulla frihet att framställa sin sak hur han vill. Endast en politisk motivation, medvetenhet och pedagogik som växer fram genom organisationens samlade praktik kan möjliggöra helt bra förbunds-diskussioner.

Revolutionär politik och partidemokrati

En organisation som hårt driver frågan om arbetardemokratin och betonar demokratins betydelse för att stärka kampen måste naturligtvis själv utöva ett visst mått av intern demokrati. Politiken i dessa frågor måste spegla och påverka partiets interna funktionssätt om partiet skall ha någon trovärdighet, inte minst bland de egna medlemmarna.

Men ett partis politik, eller frånvaro av politik, kan också på ett annat sätt hämma eller stimulera det demokratiska funktionssättet. Ett parti som t ex aktivt driver frågor kring kvinnoförtrycket och den sexuella frigörelsen kommer troligen att utveckla en mycket rikare och mer stimulerande praktik och beslutsprocess. Samtidigt är det naturligtvis svårt att se hur t ex en aktiv politik gentemot kvinnoförtrycket skulle kunna förverkligas utan en djupare förståelse för detta förtryck bland medlemmarna i en organisation.

KAF:s försummelse på flera av dessa områden, trots en ofta på papperet korrekt inställning, har t ex lett till att speciella grupper inom organisationen – kvinnor och homosexuella – reagerat. De har starkt upplevt hur det borgerliga samhällets förtryck och fördomar reproducerats inom förbundet. För att motarbeta detta förtryck har de vid sidan om sitt arbete i organisationens normala basgrupper velat träffas, arbeta och studera i särskilda kvinnogrupper osv. I flera lokalavdelningar har också detta skett, och vi måste konstatera att en sådan elementär åtgärd kan vara tillräcklig för att *påbörja* en förbättring.

Ovanstående problem gäller inte bara speciellt utsatta grupper. Det handlar om vilken människosyn organisationen över huvud taget utvecklar och hur den i sin praktik och i medlemmarnas politiska arbete förmår levandegöra problemet med den totala mänskliga frigörelsen. Vi understryker att det här inte är frågan om att anta programmatiska ståndpunkter vad gäller synen på människan, utan att levandegöra problemet, att successivt bidra till att vi blir medvetna om alltfler aspekter av den mänskliga frigörelsen, att vi blir medvetna om våra egna drivkrafter till politiskt arbete (dvs politik och privatliv kan inte här ses som två helt skilda verksamheter), att vi kan mogna politiskt, vinna ökat självförtroende i vårt politiska arbete och garantera att vi hela tiden närmar oss den bästa metoden för att förankra politiken hos oss själva och andra: genom personlig motivation och övertygelse. Vi säger levandegöra,

eftersom vi också vet att politiskt arbete inom en revolutionär organisation inte i sig kan befria människan. Vår organisationsmodell kräver en disciplin och skapar en praktik som för varje medlem inte alltid svarar mot omedelbara behov och tillfällets lust. Och än mer: organisationen och dess medlemmar verkar i en kapitalistisk vardag som permanent splittrar, förtrycker och förnedrat och där det t o m ofta är svårt att bara tala om att man är kommunist. Organisationen kan endast tillfälligt och i begränsad utsträckning dämpa, motverka och upphäva effekterna av denna massiva kapitalistiska påverkan.

En organisation som vill göra detta får inte renodla politiken och dra in medlemmarna i en aktivitet som enbart är politisk i traditionell bemärkelse. Den måste också uppmuntra en social och kulturell aktivitet och en återkommande diskussion om privatlivets förhållande till det politiska arbetet, om motsättningen mellan plikt och lust i det politiska arbetet. I traditionell mening är detta inte politik, dvs *det förpliktigar inte till ett kollektivt ställningstagande till politiska linjer* (och bör inte heller göra det). Men det är i högsta grad politik i en vidare bemärkelse, eftersom det skapar en bättre grund för ökad självkänedom och ökat självförtroende, och därmed också för en rik politisk diskussion inom förbundet. Risken för att bygga upp organisationen kring nästan enbart en social och kulturell verksamhet, som t ex KFMLr tycks vara i färd med att göra, och därigenom *avpolitisera* massan av medlemmar, är också ganska liten om den politiska demokratin garanteras genom tendensfriheten.

Partibyråkratin växer fram

En orsak till att partidemokratin urholkas är framväxten av vad som brukar betecknas demokratins motsats: byråkratin, ett avlönat skikt partifunktionärer som har egna sociala och ekonomiska intressen att bevaka och som tenderar att utveckla en hård kamp mot förändringar som hotar deras egen ställning inom partiapparaten. Inom de traditionella arbetarpartierna har uppkomsten av ett sådant skikt – de permanent återvalda ledarna, de välbetalda riksdags- och kommunfullmäktigegrupperna, de tillsatta redaktörerna och sekreterarna – medfört en långtgående byråkratisering. Ledningarnas politik har också fått en konservativ prägel, eftersom byråkratin blir ytterst ovillig att initiera några aktioner (t ex politiska massaktioner) som kan äventyra deras ställning.

Att bekämpa uppkomsten av ett sådant skikt funktionärer för vilka partiarbetet blivit ett nödvändigt socialt och ekonomiskt livsvillkor är ganska lätt: valda funktionärer ges likalön som inte är högre än en arbetares, och om lönen pga fackliga eller andra skäl, t ex som tidningsredaktör eller riksdagsman, är högre än den fastställda, går överskottet till partiet. Representationskonton och andra privilegier bannlyses.

Dessa ganska elementära åtgärder för att förhindra framväxten av en byråkrati garanterar emellertid inte att byråkratism och byråkrati av annat slag utbildas. Jag tänker då inte på ett mer eller mindre byråkratiskt förhållnings- och arbetssätt hos olika aktiva, som ofta kan förändras genom personliga direktkontakter. Jag tänker i stället på det som utvecklas i varje organisation som växer utöver den lilla överblickbara gruppens storlek: En central apparat och ledning, som inte bara utgör det auktoritativa politiska centrumet det skapats för att vara, utan ett maktcentrum som tenderar att alltid fungera enhetligt gentemot organisationen i övrigt. På grund av sitt gemensamma dagliga arbete löper varje sådant centrum risk att av medlemmarna upplevs som ett homogent block, i synnerhet om de politiska motsättningarna inom ”blocket” tonas ner. Om den politiska enigheten eftersträvas likt en fetisch, brukar den kompletteras med en framtoning av speciella ledargestalter – personkulten blir ett legitimt politiskt instrument (organisationer som SKP och KFMLr har alltid haft vanan att på alla nivåer utse, betona och förgylla enmansfunktioner av typ ordförande och sekreterare, allt för att skapa en

hierarki, från småledare och uppåt till ”de stora”).

Detta politiska centrum har alltid stora fördelar i politiska diskussioner med enskilda medlemmar. Det centraliserar viktig information och kan själv ge sig tid och möjligheter att omsorgsfullt besvara den kritik och de alternativa linjer som formuleras ute i organisationen. *Genom sin position i organisationen har ledningen alltid ett oerhört materiellt privilegium i jämförelse med medlemmarna – den har tid till politiskt arbete.*

Existensen av en sådan här apparat är nödvändig för att varje större organisation skall kunna fungera samordnat och centraliserat. Risken med apparaten är emellertid att den, speciellt i en organisation med omfattande politiskt ingripande arbete på basnivå och där endast ett centrum med flera betalda ombudsmän har den politiska överblicken, reagerar konservativt och prestigemässigt när den möter förnyade förslag, att den vill centralisera för stor del av verksamheten osv. Därmed riskerar klyftan mellan apparaten och organisationens bas att vidgas. Partiets ledning utformar övergripande politiska linjer, medan medlemmarna bedriver ett arbete kring konkreta näraliggande frågor utan delaktighet i de förra. Förtroendet för apparaten minskar, dess politiska utspel och initiativ finner inget fäste bland medlemmarna. Partiet blir mindre och mindre effektivt som ett instrument i klasskampen.

Det finns inga absoluta garantier mot en sådan här utveckling. Medvetenheten om riskerna med den är dock ett steg framåt, som kan lägga grunden för en praktik som hela tiden skolar upp nya ”ledare” och förmågor. Och – för att sluta där vi började – en kompromisslös inställning till den interna demokratin och tendensfriheten är en stimulans till varje medlem att utveckla och befästa det som är helt centralt: *den politiska motivationen.*

Lästips om demokratisk centralism och partiteori

Paul Le Blanc: [Lenin och det revolutionära partiet](#) (särskilt Kapitel 7. ”Innebörden i demokratisk centralism”)

Anders Hagström: [Marxismens ABC: Demokratisk centralism](#)

Ernest Mandel: [Klassmedvetenhet och det leninistiska partiet](#) (artikel)

Ernest Mandel: [Om förtruppsspartier](#) (artikel)

Ernest Mandel: [Om byråkratin - En analys av arbetarrörelsens ständigt hotande fara](#) (skrift)

Ernest Mandel: [Om leninismen](#) (skrift)